

“GOOD SHABBOS MOTHER EARTH”

**A Three Part Series on Shemitta
(Sabbatical Year)**

THE HETER MECHIRA HISTORY AND HALACHA

Source Materials
Rabbi Efrem Goldberg
reg@brsonline.org

1) סימן נג
מס' 31 (1)

סימן נג

ב"ה ל"א למב"י תרמ"ט פה כפר ב"אנאווע.
לכבוד הרב הגדול הצדיק וכ"י מו"ה יחיאל
שיחי דאויט האבדיק אלקסאנדיר יצ"ו.

אחר דעה בדבר השמיטה. תמה אני הלא למותר
הקרקע הוא היתר פשוט וכל ישראל הודים בח"ל
נהיגים בו. הן לענין מכירת בטורים והן לענין נכירת
חמץ בשב"ח והן היהודים אשר יש להם כשרים ושרות
בשבתות השנה, ואם כי נהיה ישראל על אדמתם חלילה
להם לזכר באשר הנטייה להם השי"ת ונתיי אה ברבתי
לא כן צוה"ו שבטו"ה מעט מן המעט אבר יש להם
נחלת שדה, כפרט כי גדולי רבני ספרד אשר לפרנס
עבה מזריעם של חמיו אשכנז הם מתירים שיעבדו
הנכרים בשביעית ע"י מכירה, ולעבוד ישראל לא הותרה
לא לזנושה ולא להלכה גם ע"י מכירה, רק שיעבוד ככרי
ע"י מכירה, וא"ך טעם לעשות חורתם פלסמה, והאמת
כי ע"י פחיתותם של האשכנזים ילא נזכלה גדולה כי
יעבדו ישראל בעונות את שותפיהם. אנוס אני לא
כחבתי לא לאיסור ולא להיתר כי"א המכתב הראשון אשר
כתבתי בהיתר המכירה, ומעולם לא עלה על דעתי שיהי
איש חושש בזה להחמיר :

נאום ידיו הדושי"ת בלוג"ח ישראל יהושע
ולכל אל"ה.

ובהשגות הראב"ד למאור בסוכה ל"ע, והאיסור בזה
מטעם קנס - וברמב"ם פרק ד' לשמיטה הלכה ט"ו
דעתו למותר, וכן דעת עוד פוסקים.

ב) והנה תפחים ואשכולות, הם שויכים למין אחר
(ליטרוסקרוכטע) וכדעת ראב"ד פרק א'
ממע"ש ה"ה וכן ברמב"ם ר"ה ט"ו וכן דעת רש"י
ותוס', באתרוג אזולין בתר חניטה - והרמב"ם בפ"ד
לשמיטה הל' י"ב מחמיר לומר לחומרל בתר חניטה
ובתר לקיטה, אם כן ממילא בראותן הפירות אף שהן
נלקטין לאחר ר"ה דשנת תשי"ג, מ"מ חניטה שלהן
היתה בשנת תשי"ג, בשביעית. ונפרט לשיטת השל"ה,
הגנה על הרמב"ם פ"ד לשמיטה ה"ט, דר"ה לענין
שביעית גבי אילן היא ט"ו בשבט, אם כן ממילא גם
הלקיטה היתה בשביעית - אכן הרבה פוסקים חלקו
עליו, הרדב"ז על הרמב"ם בשם, ובפני"ו לר"ה ט"ו,
ומציא ראיה ברורה מגמ' סוכה ל"ט, וכבר קדמו בדעה
ונראה המהר"ם לובלין בשם וכן בספר פאת השלחן
מובא במנחת שכי"ח חשיג על השל"ה מכתה ראיות
בש"ס, וכן בחזון איש שביעית סי' ז' סי' י"ג - אצל
זה לא יועיל לנו כלום דעכ"פ חניטה היתה בשמיטה,
לכל הפוסקים אסור וסמור.

ג) והנה כל הענין תקובץ על קוטב הגזה, אי פסקינו
שביעית בזה"ל לאוריתא או לדבנו - לאם
נאמר שהוא לאוריתא, בלא הכי לא מהני המכירה
מיר, כיון דאין קנין לעבו"ם להפקיע מידו שביעית
(להרבה פוסקים) וצוה יש מכונה גדולה בין הפוסקים
הראשונים והאחרונים - אכן אף אם נניח דהו"ו רק
דבנו, כמשמעות הרמב"ם פ"י לשמיטה ה"ט, וטור
רס"י של"א (והב"י כנראה ספקו מקפחא לי בדעת
הרמב"ם מה דעתו, דבארבעה מקומות, בסוף פ"א
דמזומות צ"ח שם וכן צ"ח פרק ד' הל' כ"ה, ויש
פרק ט' ופרק י' ה"ט לשמיטה, דעתו דעת הרמב"ם
לשביעית בזה"ל מה"ת - ובכ"מ סופ"ד לשמיטה, וכן
צ"י לטור ריש סי' של"א, וכן בתשובת צ"י, מועתקת
במהר"ט ח"א סי' ת"צ כפל דברו ללהרמב"ם שביעית
בזה"ל רק דבנו) והגהות הגר"א ליו"ד רס"י של"א
משמע דעתו דעתו קפיה"ת שצ"ח בשם דהו"ו רק
דבנו, וכן דעת כמה גדולי האחרונים, אבני חזר סי'
תכ"ח, צ"י יו"ד ח"ב קוס"י קכ"א, והגאון ר"י עגל
בספרו אורחות יוסף - וא"כ המתירין קמכו על הגהו
פוסקים ראשונים ואחרונים דכיון דהו"ו רק דבנו,
ממילא אמרינן נמי דיש קנין לעבו"ם להפקיע מידו
שביעית לענין דבנו, כמבואר בפוסקים - אצל עדיין
יש לפקפק על המכירה מטעם לא תחנס, ועוד יותר
שהמכירה היא הערמה גדולה עד שבני אדם מן הזוק
מחייבין עלי למכור כל א"י לאיש ערני, דבר שלא יעשו
בעד כל הון (לא כן במכירת חמץ אם העו"ם ישלם
עבור כל החמץ לא איכפת לישראל באמת למכור כל
החמץ שלו לעבו"ם) ועיקר היתר שמה רבנים קמכו
עליו משום גזל הלחץ האריך בא"י אם יאסר להם
שביעית, וכהאי דידושלמי המוצא בסוף סנהדרין כ"ו
א' דהו"ו כעק"ב, ומסייע היתר המכירה שלא משתכח
תורת שביעית - א"כ ממילא להרדים צו"ל בולאי שיש
להם להחמיר על עצמם.

והכני בזה מוקירו ומכברו כערכו האם.
יריד, ט' אדר תשי"ג.

2) חלק יקד
(3) (30)

סימן קפד

לענין תפוזים ואשכולות מארץ ישראל משנת השמיטה, אי מותר לאכלם

הוד כבוד הרב הגדול בתורה ויראה, איש גרם
המעלה, הרב ר' יוסף אופנהיימר דוב"ץ בק"ק
אמסטרדם, ברבנות הראשית תצ"א.

אחמשה"ט ושכת"ה.

מכתבו נכון השגתי בדבר שאלתו:

תפוזים ואשכולות הנאום לשם מא"י אם מותרין
לאכילה כיון שהם משנת תשי"ג, שנת
שביעית - ואם יש לקמון על היתר המכירה בשם,
כיון דמתקומו אינו שעת הדחק, וגם אם יש לחוש
שמא הם מפרקים שלא נמכרו כלל על דעת צ"ד
בשם - ובאם לריכוז לאכלן בקדושת שביעית.

א) מקודם נדבר בקצרה, אחה איסור יש צפיות הללו
אם לא נמכרו.

לדעת רבותיו של רש"י ציננות קכ"א ור"ת ור"י שם,
וכן בסוכה ל"ט בתוספות ובעה"מ וראב"ד
בסוגיא שם, ותוס' ר"ה ט' א' ר"ה וקליה, פירות
משומרין אסורין אף קודם הביעור - אכן הרמב"ם
בפרק ח' לשמיטה הל' י"א גבי הלוקח לולב מחצירו
בשביעית (וע"י רדב"ז שם) ורש"י יצמות קכ"א ורמב"ן
בשם, ועל המורה בפסוק את קפית, וחינוך מלוא
שכ"מ, דאף משומר לא נאסר, ואף לדידהו לאחר שעת
הביעור אם לא נתקיים מלות ביעור, אסורין באכילה
לכל אדם ועמונן קבורה או שריפה וכל דבר האבדן,
וכמבואר ברמב"ם - וע"י חזון איש שביעית סי' כ"א
סי' י"ח.

חז"ל לזה דעת הרבה ראשונים, לאם נעזבה באילן
עבודה האסורה בשביעית, הפירות נאסרו אף
בביעור, ע"י ריש פרק ד' לשביעית בעיה"מ למצ"ם
וצדכ"ז להרמב"ם סופ"ד לשביעית, ובגמ"י ורמב"ן
ורשב"א ורמב"ם סוף יצמות בזה דשל עזוקא הן וכר,

③ טו (א"ע)

שנות השמיטה. וזה סדרן שנה ראשונה תרומה גדולה ומעשר ראשון ומעשר שני וכן בשנייה (ז) בשלישית הכל כסדר שתי שנים הראשונים אלא שבמקום מעשר שני נוהג מעשר עני ושלושת שנים השניים כשלושת הראשונים ובשביעית היא שמיטה ואסור בחרישה ובזריעה ובכל עבודת קרקע בארץ ישראל האידנא מדרבנן (ח) ואין בה תרומות ומעשרות (ו) ובחוצה לארץ שאין שמיטה קרקע נוהגת אפילו מדרבנן הקרובים לארץ ישראל כמו עמון ומואב ומצרים (י) נותנין מעשר עני כמו בששית והרחוקים כמו בבל נותנין מעשר שני. (ט) [ב] ושמיטה היא בשנת פ"ח לרכינו יצחק ולרש"י בשנת פ"ט

The Gemara discusses another (unrelated) ruling whose rationale it deems necessary to state:¹⁴¹

ר' יהודה אומר – We learned there¹⁵¹ in a Mishnah: ר' יהודה אומר – If ONE LEASES¹⁶¹ AN ANCESTRAL FIELD FROM A GENTILE, מעשר ונותן לו – HE MUST first TITHE all the field's produce AND then GIVE TO [THE GENTILE] his entire share.¹⁷¹

The Gemara proceeds to analyze R' Yehudah's ruling: קרותה – When contemplating this ruling [the scholars] initially assumed: מאי שדה אבותי ארץ ישראל – What is the meaning of AN ANCESTRAL FIELD? A field located in the Land of Israel. And why did they call it "an ancestral field"? שדה אברהם יצחק ויעקב – Because it is a field that was originally promised to Abraham, Isaac and Jacob, the forebears of the Jewish people. וקטבו – And the scholars also assumed that [R' Yehudah] held אין קנן לגברי בארץ ישראל – that a gentile does not have ownership in the Land of Israel to exempt its produce from the tithing obligations,¹⁸¹ and that therefore a sharecropper is treated in this case like a tenant-farmer,¹⁹¹ in the following respect: מה הוכר – Just as a tenant-farmer, בין עבד ובין לא עבד – whether [the leased field] produces the fixed

amount of fruit or whether it does not produce that amount, is obligated to pay the owner, בעי עשורי וניתן ליה – and is therefore required to tithe the entire crop and then give to [the owner] his due, דכי פורע וחבתו נמי – for he is like one who pays his debt,²⁰¹ so, too, a sharecropper is to be considered like one who is paying his debt,²¹¹ therefore, he must tithe the entire crop and then give to [the owner] his portion.

The scholars' interpretation of R' Yehudah's ruling was based in part on the assumption that he held that non-Jewish ownership of land in Eretz Yisrael does not nullify its sanctity, so that its produce is Biblically subject to all the tithing requirements. The Gemara now challenges that assumption:

Rav Kahana said to Rav Pappi, אמר ליה רב כהנא לרב פפי – and some say that [Rav Kahana's question] was posed to Rav Zevid: אלא הא דתניא – Regarding that which was taught in a Baraisa – רבי יהודה – If ONE LEASES²²¹ AN ANCESTRAL FIELD FROM A FOREIGN OPPRESSOR,²³¹ מעשר ונותן לו – HE MUST first TITHE all the field's produce AND then GIVE TO [THE OPPRESSOR] his entire share – why does R' Yehudah mention specifically an oppressor? מאי איריא מציק – Even if the gentile landlord is not an oppressor, but is a rightful purchaser of the field, the sharecropper should also be required to tithe the entire crop – if indeed R' Yehudah maintains that non-Jewish ownership does not nullify the sanctity of the land!²⁴¹ – ? –

The Gemara thus reinterprets R' Yehudah's ruling in the Mishnah: אלא לעולם – Rather, in truth, R' Yehudah's ruling in the

④ BAVA METZUA > נ"ה (א"ק)

יש קנן לגברי בארץ ישראל – a gentile has ownership in the Land of Israel to exempt its produce from the tithing obligations.²⁵¹ And even if R' Yehudah were to hold that a gentile does not have ownership in Eretz Yisrael to exempt its produce from the tithing obligations, in which case a tenant-farmer is Biblically obligated to tithe the entire crop, still an ordinary sharecropper is not treated like a tenant-farmer, and therefore is not even Rabbinically required to tithe the entire crop.²⁶¹ And what, then, is the meaning of AN ANCESTRAL FIELD? שדה אבותי ממש – It is literally his ancestral field, for the Mishnah speaks of where the non-Jew seized it unlawfully from the sharecropper's forefathers. ולדידיה הוא – And it is only a sharecropper such as he that the Rabbis penalized, דאידי דחביבא עליה – for they were certain that since [the field] was dear to him, he would accept the added cost of tithing the owner's portion and go lease it anyway. אבל איניש דעלמא לא – However, the Rabbis did not penalize an ordinary person, for they realized that an added tithing cost would deter him from leasing the field.

The Gemara asks:

ולדידיה מאי טעמא קנסיה רבנן – But for what reason did the Rabbis penalize [this one], the sharecropper who leases his ancestral field? What sin did he commit that makes him deserving of a penalty?

The Gemara explains:

ר' יוחנן – R' Yochanan said: בדי שמהא ברה בידו – In truth, this sharecropper committed no sin, but the Rabbis imposed an extra tithing obligation upon him so that [the field] will become firmly possessed in his hand.²⁷¹

ב"ה, עה"ק יפו ת"ו, ח' ניסן תרס"ט. (להנ"ל)

היום הגיעני מכתבו דכ"ג שי' השני. ובעיקר הענין כבר גליתי דעת, שנכון הדבר שתהי' לנו בתחלה ידיעה מאיזה איש שיהי', אם יש בדבר לפחות צד ספק, ואם ה' לוי אינו מוכשר לזה כפי ידיעתו של כ"ג אותו, - כי אנכי לא ידעתי כ"א מאיזו שיחה, שהיתה לי עמו כשהי' אצלי, ולא מצאתי בו דופי אז, - הלא ישנם לכ"ג מכירים נכבדים שם, ועוד שצריך לדעת אם נמצא הנדיב שי' בעיר. ועיקר הכל הוא שבתחילה צריך להוציא אל הפועל את המכירה, כדי שלא יהי' בדבר שום צד מכשול ח"ו.

ומש"כ כ"ג שכתבתי, שדי בשכירות להפקיע שביעית, חלילה, לא כתבתי כן כי - אם כתבתי שבמכירה לזמן די להפקיע, לדעת הרמב"ם פכ"ג מה' מכירה, ורבים אשר עמו, שהיא מכירה גמורה בקנין הגוף, אלא שאע"פ שלענין הפקעת הקדושה נחשבת היא כמכירה יש לומר שלענין איסור מכירה לנכרי נחשבת כשכירות, ושכירות הלא מפורש הוא בירו' ע"ז פ"ק שמותר במקום שא"א בישראל, ומאחר שיש מתירין גם מכירה כשא"א באופן אחר, כיון שאין הכונה כי - אם טובת ישראל, כמו שהבאתי מד' הלכות א"י, יש לסמוך עכ"פ לענין מכירה לזמן, הדומה לענין חניית הקרקע שלה, לשכירות. ומה שכתב הגנצ"ב ז"ל, שאין דין ג"ת לישמעאלים, אין זה ברור כלל לדעת הראב"ד, ובפרט לאריכות דבריו בהשגה פי"ד דהא"ב שבודאי אין זה פשוט כלל שאין גר תושב נוהג בזמן הזה, וכן בה' ע"ז פ"י, שלישיבת הארץ א"צ יובל, וי"ל שה"ה לענין חניה בקרקע, ולפחות לענין שכירות דע"ז אין ספק שמותר בג"ת, וכיון שא"צ יובל, אע"ג דצריך ב"ד של שלשה מ"מ הוא כדי שיהי' פרסום לדבר שקבל עליו, וי"ל שאומה שלמה שהיא מתנהגת בנימוסין כאלה יהיו חשובין לענין זה כג"ת. +ע' יבמות מה: תוד"ה מי וי"מ דכיון דיודע לכל שטבלה כאילו עומדים שם דמי. וע' נמוק"י יבמות ר"פ האשה רבה סוף משנה א' ופרסום כזה נחשב בכ"מ כעדות גמורה, וע' מאירי. + ובפרט שי"ל כמש"כ ט"ז סי' רצ"ג לענין חדש שיכולין לסמוך בשעה"ד על יחיד במקום רבים גם בתנאים, א"כ י"ל דנסמוך על ר"מ דס"ל דכל שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז ה"ז גר תושב, וזה פשוט דהישמעאלים אינם עובדים ע"ז כלל. איך שיהי', ביחד עם הצירוף, שכאן שהמכירה היא הכרח לטובת ישראל י"ל שאין איסור בדבר, כעין ד' הר"ן בלא תחנם, הנסמך ללעולם בהם תעבודו, לדבריו ז"ל, וד' הא"י המיוחסים לבעה"ט שאין איסור במכירה ג"כ כשא"א להכרח ישראל באופן אחר, וצירוף ד' החנוך בשם הרמב"ן דאי' המכירה הוא לצמיתות דוקא, אין חשש לצרף ג"כ סניף זה שהם דינם כג"ת. עכ"פ ודאי אין לערער כלל על היתר המכירה, אלא שלבי דוי שהננו מופקעים מקדושת המצוה החביבה, שאפילו אם לא יהי' לנו ממנה כ"א זכר וספק מצוה ג"כ אין שיעור לחבתה, והרי גם בס"ת אין אנו בקיאים בחסרות ויתרות, ומ"מ הננו ב"ה מקיימים מצות כתיבה משום דרחמנא אמר עביד מצוה וכמה דאפשר ניח"ל, וה"נ יש לנו להשתדל בכל כחנו כמה דאפשר, שימצאו מקיימים בפועל ובמילוי מצות שמיטת הארץ באה"ק, והשי"ת יעזר לנו ע"ד כבוד שמו ונחלתו.

ידי"ע דבק באהנ"פ הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

** Please treat this text with respect / Responsa Project Bar Ilan University **

לשכטים. היתה הארץ ממונם של כלל ישראל לענף זה — שכל יחיד ויחיד היה ראשי לתפוס חלק ממנה, ולהתפנה לממונו הפרטי.

והשוה חזו"א ריש מט' ערלה, וענף הפקדה לא ר"ל שמקנה את ממונו ממנו, ותכשיר אותו לא שלו ולא של אחרים, אלא גדר הפקדה היינו — שמקנה את ממונו לזרים, והיא עכשיו ממון הזרים — לענף זה, שכל יחיד ויחיד מן הזרים ראשי לקחתו, ולהתפנן לממונו הפרטי. רצף הפקר, שחל בלי מעשה קנין, ע"י זיבור לבד, נלמד מקרא, ע"י ר"ש רפ"ו ופאה בשם היזושלמי, דכתיב והשביעית תשבתנה ונשמת, יש לך נטישה אחרת שהיא כזו, וקנין אהפקר, ומהכא לפי ב"ה לשיטתם, דהפקר לעניים ולא לעשירים, אינו הפקר אפילו לבני העניים, דבעינן שיהיה התפקד זומיא ושביעית, שהיא הפקר לעניים וגם לעשירים.

ומפסקו זה המלומד רדף הפקר ייסד החזו"א, דדוה"ז בכל הקנאה לזרים או לזיבור, ודל הקנין בדברים בלבד, בלי מעשה קנין, אלא רב' אופני בעלות הציבור יש: יש בעלות הזבים ע"ם להשאיר בבעלותם, כגון רחובות העיר, ובניני השלטון, וגנות ופרדסי העיר, שאין היוזרים ראשים להחזיק בהם ולקנותם לעצמם. ויש בעלות הזבים — כהפקר — שתכליתו כממון השבט הנתנה לבני חרומה, שכל יחיד ויחיד המשיחין לאותו שבט או לאותו הזבים ראשי לקח אותו הממון לעצמו, ולהתפנן לממונו הפרטי. (וחלוק זה דומה למה שהחלקנו למעלה בין מאי דירושלים לא נחלקה לשכטים, לבין מאי דכל ארץ ישראל לא נחלקה לשכטים, במקופת בית שני. דירושלים ה"י גזרה כרחובות העיר, שהיא ממון כלל ישראל ע"ם להשאיר שלהם, ואין היוזרים ראשים לקח מירושלים, ולהתפנן לממונם הפרטי. משא"כ שאר א"י שלא נחלקה לשכטים, ה"י כבהיתה הפקר לפי הנהגת החזו"א, שכל יחיד ויחיד מכלל ישראל ה"י ראשי או לתופסה לעצמו, ולהתפנן לממונו הפרטי.) ולענף עצם חידוש דיעו של החזו"א.

היה צ"ל פקע אז אף הבעלות והקנין של כלל ישראל בארץ ג"כ. אלא שכשנתן הקב"ה את הארץ לאברהם אבינו, מתחילה אמר לו — קום והולך בארץ לארבה ולרחבה כי לך אחותי, ומבואר בגמרא ב"ב (ק), וזכ"ר, כי לך א"ל וכן לתכמים, היתה אותה ההליכה בחרות קנין, ותיקף ומיד הפכה א"י להיות קנינו של אברהם אבינו, וזהו המקור לרץ הגמ' פ' יש מחולק (קט"ז). דא"י מחוקקת היא, ואשר מה"ש נטל בה עצמתי חלק בכורה בירושת אבי תפר, אף דאין הבהיר נוסף פי שנים בראי כמחוקק, וזכ"ר ה"י א"י קמיה לגמרי — לאברהם אבינו, ולא ה"י סתם ראוי — עפ"י הכסות.

אבל אז"כ, אחר שכבר קנה אברהם אבינו את א"י בקנין גמור, שוב כרח הקב"ה עמו ברית על מנתה הארץ, וכן עם יצחק וכן עם יעקב, וצריך להבין לאיזו תכלית היתה אותה כריתח והכרית. מאחר שכבר היתה הארץ שלהם — בקנין, אלא דאין צ"ל"פ, דענף הברית היא ענין השבועה, וענף השבועה היא — שכן יהיה הדבר על כל פנים (כמבואר במשקל ה"פ"ז) על החזרה ופס' נחלת יעקב לבעל הנתיבות כמנה מקומות), שאילו היתה הארץ בבעלות כלל ישראל רק מצד הקנין שששה אברהם אבינו בלבד, ה"י אותו הקנין ניתן להפקעה ע"י כיבוש, ורקיי"ל בעלמא, דאפילו בעכו"ם הוכוש מישראל נתנו ודן זה דכיבוש מלחמה, וכנ"ל מפרקי השולח, אבל לזה התעלה השבועה והברית, שאפילו לאחר כיבוש הארץ ע"י הגויים עדיין תשאר הארץ בבעלות כלל ישראל (כמבואר כל זה בחזו"א לשביעית ט"ו כא אות ה), אך אותה השבועה וכריתח הברית רק ה"י עם אברהם אבינו בחרות כלל ישראל, ולא עם היוזרים, וממילא נמצא, שבשעת חורבן הכיפה הראשון, חל רדף כיבוש מלחמה להפקיע בעלות היוזרים וקניינותם הפרטיים, אבל בעלות הציבור של כלל ישראל נשארה עדיין במקומה ובחוקפה מנה כריתח הברית שפרט השי"ת עם האבות, וממילא בהקופת בית שני, שלא התקיימה אז שום חלוקה

ולא נחלקה לשכטים, וא"כ אין הקרקע קנינו הפרטי של שום אדם, אלא קנינו הכללי של כלל ישראל. ומאי דילפינן מקרא וזכי המכרז ממכר לעצמיתן הוא, שקנינו הפרטי של האדם נתפס במכירה וקנינים, אבל על מנת כלל-ישראל ליכא קרא למילף מיניה שיהיה נתפס בקנינים, ולזה כיון הרמב"ם במש"כ שאינו ברשות, כלומר, דאינו ממונו הפרטי, אלא כל א"י היא חתה בעלות כלל ישראל כולו, ואינה נתפסת במכירה כלל וממילא — המשיך אותו הנאון המנות ז"ל, נפל כבידא ויחיה המכירה, ועד שתתקיים החלוקה שלעתיד לבא שעליה נבא יחזקאל נשואה כל א"י בבעלות כלל ישראל כולו, ואינה נתפסת במכירה כלל.

וכפשוטו נראה, דהדברים הללו המתוהים מאו. דרך ברייתא דאין משכירים בתים בירושלים קאי — עפ"י פשוטו — אחקופת בית שני, ואפ"כ הגיא דדוקא בירושלים אין משכירים, וא כשאר א"י — משכירים. ואין זכ"ל א"י לא נחלקה או לשכטים, מ"מ, אין דינה שהו לרדף ירושלים, דירושלים ה"י ממונו הציבור ע"ם להשאיר תמיד בבעלות הציבור, משא"כ שאר א"י, שאין שמתחילה היתה ממונו הציבור, מ"מ ה"י כל יחיד ויחיד מישראל ראשי לקח איזה שטח קרקע ולקנותה לעצמו, ולהתפנן לבעלותו הפרטית. [ומצינו כה"ז בחרומה, שהיא ממונו השבט, ע"ם שיזכה בה איזה כהן פורסי, והתפנה לבעלותו הפרטית.]

ואין לערער ולשעת, ודיאין ראשי איזה יחיד לקנות שטח קרקע בא"י ולהתפנן לממונו הפרטי, הלא בהקופת בית ראשון ה"י אותו הקרקע שייד למישהו, וזהו התופסה עכשיו בהקופת בית שני, הלא נחלה מירדשי הבבלים והראשונים, וזה לק"מ דלעולם קיי"ל (נסיך לח). דכיבוש מלחמה הוא קנין גמור, בין בכרי הכובש מנכרי, ובין בנכרי הכובש מישראל, וא"כ כעת חורבן בית ראשון וכיבוש הארץ ע"י הבבלים, הרי נתבטלו כל קנייני היוזרים שהיו בעלים או על כל הקרקעות שבא"י, ומשיקף הדין

והיה קודמת הארץ דארייחיה כוסן בית שני, וזרן ממרומי"ע, משום דבעינן בהו חלוקה לשכטים. דהלא ענין החלוקה לשכטים, עפ"י פשוטו, לא ה"י שייד אלא לקודשה ראשונה שהיה ע"י כיבוש, וכמשינ'ת.

ג. ערעור גדר היחוד המכירה

ושמעתו בשם אחד מאנשי הדור שעבר, שערערו על היתר המכירה לשנת השמיטה הנהוג ושותפין ה"ז, אבל הגאונים חקנו... שאם הורשהו ליטול מעות שיש לו ביד חכוד או לחברת ממונו הלאוהא, ולא היתה למקנה קרקע, מקמתו ר' אמתי מחלקו שבא"י, ומקנה לו המעות על בנן. חברים אל זכרים קלים הן עד מאד ורעועים, שהו מי יאמר שיש לו חלק בא"י. (שם) הוא מורע גרים או משתודדים שאין להם חלק בארץ, כס"ס) ואפילו הוא ראוי (ליטול חלק בארץ) אינו ברשותו. ועפ"י פשוטו ר"ל הרמב"ם במש"כ שאינו ברשותו, שהארץ כוסן והוא יתנה כד הגוים שגובהו מישראל, ולא הניחו להבעלים האמתיים ליכנס לחור שלהם, ואמר רד"ח (ב"ם ז') גול ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדישו... וזה לפי שאינו ברשותו. והקשו האחרונים על הרמב"ם, דהלא החם בסוגיא דב"ם מוכת, דרך ריגא רגול ולא נתייאשו הבעלים דמיקרי אינו ברשותו, וא"י להקדישו, הרי דוקא במסתלטא אבל לא בקרקע, וכאן שמקנה אנב ד' אמתו שיש לו בא"י, הלא בקרקע איירינן, וא"כ מה זה שהתגי הרמב"ם על הגאונים כאמרו שהו' אמתו איך ברשותו, והלא קיי"ל דקרקע אינה נגמלת, ותמיד חשובה ברשותו.

ושמעתו בשם גאון אחד ז"ל, דכונה הרמב"ם במש"כ שאינו ברשותו, ר"ל שאינו שלי, דכיבוש עורא לא עשו חלוקת הארץ, וכנ"ל, ומבואר בגמ' מבילה (כו) דלתכמים דס"ל דירושלים לא נחלקה לשכטים, ואין משכירים בתים בירושלים, מפני שאינם שלהם. וה"ז בכל א"י בהקופת בית שני, דכל א"י בירושלים דמי,

NETZIV (11) גלמק דגרו (ויקרא כ"ג)

ולאור: (כג) לא תמכר לגויות. לפי הפסוק אין משמעות למיתוח לעולם אלא בהחלט כחוקן שא"ל לגאול. ויחזר נראה דבא הכתוב לכוון לכוון שלא למכור לעובד כוכבים כדרך שאנו עושים כשנ"ל מלאכה שבה. כך היה עולם עה"ד למכור השדה בשביעית ויובל לעובד כוכבים וכוח איתו מוזר ע"ז הנהיגה חורף שלא למכור ולמכור לעובד כוכבים: כי לי הארץ. ואין לכם רשות למכור לעבוד אלה יומר כשאלתם זכאים נה: כי גרים והגרשים אחם עמדי. לענין פרנסת הארץ אחם חוטאים: אבל לענין מכירתם לעובד כוכבים אחם גרים. שאין הארץ שלכם למכור בזמן שאין רצוני לעבודתם. וע' ספר בראשית כ"ג ד':

Shlomo Zalman (12) נמה → אמה (ל"א: כ"ג)

ומבואר מהכת"ס שמתיר גם באיסור תורה עיי"ש, ועכ"פ בנד"ד שהוא רק מדרבנן אפשר שגם השעה"מ שכל בהל"א אישות להחמיר הוא רק לענין עישון ביו"ט דלדעת האוסרים מפני שאינו שוה לכל נפש הרי זה איסור מן התורה, אבל בדרבנן אפשר דגם הוא ז"ל מודה דשרי, וחושבני שהבא לשאול משני חכמים ואחד אוסר ומתיר, כיון דכללא הוא דבשל סופרים הלך אחר המיקל כמו"ש בגמ' ע"ז דף ז' ע"א, מסתבר שאף אם האוסר עומד וצווה ככרוכיא על המתיר שהוא טועה, מ"מ אם גם המתיר הוא חכם שהגיע להוראה, נראה שאם לאחר גמר הויכוח בין האוסר והמתיר, יחזור שוב השואל וישאל אותם איך עלי להתנהג, מסתבר שגם האוסר צריך לומר לו האי כללא שבדרבנן הלך אחר המיקל, וא"כ בנד"ד ששביעית בזה"ל רק מדרבנן וגם רוב המחמירים אינם מחזיקים את הדבר לודאי איסור, שהרי אינם נמנעים מלהשתמש בכלים של הנוהגים כהמתירים [ועיין בזה היטב ביורה דעה סימן ס"ד סעיף ט' ובש"ך ופר"ח סימן קי"ט] אע"פ שאינם זהירים בביעור וגם מבשלים ירקות שאסורים משום ספיחין, ואלמלי היה הדבר בעיניהם איסור ברור היו צריכים ודאי להזהר גם מכלים שאינם בני יומם כיון דנ"ט לפגם מותר רק בדיעבד ולא לכתחלה, ולכן נראה כדאמרן דבכה"ג שהפירות מותרים אין שום איסור לקנות מהם, ואף שלרגל התפשטות ההיתר יש הרבה חנוונים שלצעה"ג אינם יודעים מאומה מדיני שביעית, מ"מ אם ברור הדבר שאלמלי היו יודעים היו שומעים ודאי למתירים אין לחוש בזה משום נתינת מכשול.

What remains today of this spectacular vision? Virtually nothing. The transition from an agrarian to industrial economy eliminated, for the vast majority of society, the direct relevance of the forbidden agricultural activities. Yet, in this area the situation is relatively good; most of us neither circumvent nor distort the prohibitions. We simply, to our good fortune, do not encounter them. However, regarding the prohibitions pertaining to eating and the sacred status of the produce, the situation is ten times worse.

What options present themselves to those reverently concerned about the sanctity of *shemitta* produce and the detailed laws relevant to it? They can rely on a legal fiction, according to which – woe unto the ears that hear such a thing – the fields of the entire land, from Lebanon to Egypt and from the sea to the Jordan River, are sold or leased to a gentile. I do not intend here to question the halakhic validity of the sale or the ability of non-Jewish ownership over the land to eliminate the *shemitta* status of its produce. Even should we assume the halakhic propriety of the lenient position in this regard, the phenomenon itself must make us tremble.

Alternatively, those who feel skeptical about the *heter* can purchase produce grown overseas or in Arab fields (if he is prepared to rely on the ruling of the Bet Yosef, who allows doing so). But how vast a gap exists between running after gentile greengrocers and paying exorbitant prices for non-Jewish produce – grumbling over the schlep and expense while priding oneself on one's piety – and the ideal of "you may

(13)
R' AHARON
LICHTENSTEIN

eat whatever the land during its Shabbat will produce?"¹ Can we find any commonality between that sense of arrogance and the human submission and divine greatness that stand at the center of the institution of *shemitta*? Of those diligent in their observance of the prohibition of *sefichim* (vegetables that grew during *shemitta*), what percentage go through the *shemitta* year with genuine joy, as opposed to those who long, almost desperately, for relief from its burden?

From a purely halakhic standpoint, the *heter mekhirra* raises two main problems. The first involves the efficacy of the sale, to what extent the sale of lands to gentiles is indeed effected. Practically, the sale occurs both on the general, national level – certainly a problematic transaction – as well as on the private plane, where, although less problematic, the halakhic validity is likewise far from clear. Even if we accept the possibility of employing "circumvention" when dealing with the Torah's *mitzva*, as Rav Kook writes in the introduction to his *Shabbat Ha-Aretz*, the question still arises as to whether the circumvention here actually works and the land in fact leaves Jewish ownership. After assuming the validity of the sale, the *heter mekhirra* raises yet another halakhic problem: the ability of a gentile's acquisition over the land to eliminate the obligations connected to the land of Israel, particularly that of *shemitta*. These two questions are critical, and our evaluation of them will clearly impact our attitude towards the *heter mekhirra*.

Beyond the strictly halakhic realm, the *heter mekhirra* raises a problem of a different nature, as well. Virtually no other area exists where we sense so acutely the fierce tension between the pain of the Almighty on the one hand, and that of *Kenesset Yisrael* on the other. Tosafot (*Kerubor* 110b) cite the view of Rabbeinu Chayim "that now there is no *mitzva* to live in *Eretz Yisrael*, since there are many *mitzvoth* concerning the land and many punishments that we cannot properly observe and understand." Over the last generation we have earned the privilege of reinstating Jewish settlement in *Eretz Yisrael*, and we have dealt with the *mitzvoth* related to the land with considerable success. Yet the *mitzva* of *shemitta* remains a particularly hard nut to crack. We cannot put on hold the country's agriculture for an entire year without losing all world markets the following year, which would result in the

collapse of Jewish agriculture in the Holy Land. We could, perhaps, distinguish between the farmer, who cannot let his field lay fallow, and the consumer, who can conduct himself stringently and not rely on the *heter*. Clearly, however, without consumers purchasing their produce, the farmers and agricultural industry at large will collapse. Moreover, even if a single individual or limited sector of the population can act stringently without inflicting irreparable damage to agriculture, such an option clearly does not live up to the standard articulated by Kant, by which one must act in a manner in which he wishes others to act. The interests of *Kenesset Yisrael* demand the leniency of the sale in order to prevent a total breakdown of the Zionist agricultural enterprise in Israel.

Concurrent with our concern for the welfare of *Kenesset Yisrael*, we sense ever so strongly the pain of the Giver of the Torah. Specifically the *mitzva* of *shemitta* – a *mitzva* of such critical importance, whose underlying idealistic depth is so clear and with which it is so easy to identify – we circumvent, hiding behind a trick of sorts rather than properly fulfilling it. Another phenomenon adds onto the distress over the "trick" itself and the halakhic problems involved in the *heter*. Some people classify themselves in terms of *yirat Shamayim* based on their reliance on, or opposition to, the *heter mekhirra*. Those who choose not to rely on the *heter* paint themselves in the eyes of others – and at times even their own eyes – as God-fearing and meticulous in *mitzva* observance. Those who do rely on the *heter*, from their perspective, are portrayed as religiously weak. On the other hand, those supporting the *heter* view the issue as a sacred battle, as if no real basis for stringency exists. Thus, the *heter mekhirra*, which should have been the subject of a legitimate halakhic debate, takes on a factional dimension, and we face a world of dissension and divisiveness.

At the moment, no solution appears on the horizon capable of meeting the demands of the entire country, and no *shemitta* fund exists that can supply the needs of the entire population. On the other hand, I do not suggest, Heaven forbid, that we overlook the halakhic obligations, however onerous they may seem. We understand full well the absolute responsibility we bear towards even those *mitzvoth* whose rationale is no longer relevant, as it were. I address here but one point: that we acknowledge the reality and harmonize it